

ТЕМНИЙ ТУРИЗМ ЯК СКЛАДОВА РОЗВИТКУ ПОВОЄННОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Очевидно, що питання повоєнного розвитку України та різних галузей її економіки актуальні як ніколи, і їх завчасний розгляд є запорукою успішного впровадження змін. Туризм, будучи максимально гнучким, має різні перспективи розвитку. Оскільки сучасні світові тенденції зумовлюють збільшення кількості туристів, яких більше не цікавлять традиційні види туризму, виникають і розповсюджуються альтернативні [3]. Як, наприклад, доволі актуальний під час руйнівних подій темний туризм.

Термін ввели ще у 1996 році М. Фоулі та Д. Леннон і розуміли під ним мандрівки до місць трагічних подій [5]. Такі подорожі є способом вшанувати жертв певної події, висловити підтримку їх близьким, переосмислити власне життя та певні історичні події. Темний туризм набуває не рекреаційних, а суто пізнавальних функцій, викликаючи сум, емпатію, хвилювання тощо. З часом виник поділ темного туризму на чотири види: туризм катастроф – відвідування місць стихійних лих, природних та техногенних катастроф, некропольний туризм – відвідування кладовищ, містичний туризм – подорожі до місць, що набули слави «паранормальних», містичних чи аномальних, і танатотуризм – відвідування місць, які пов'язані з трагедіями людства, що призвели до великої кількості жертв. Важливо відділяти від цього поняття мілітарі-туризм, який є відвідуванням місць збройних конфліктів саме під час їх активної фази [5]. Він не належить до підвидів темного, оскільки останній характеризується завершенням перебігу тих чи інших подій на території.

Тож, щоб зрозуміти доцільність розвитку темного туризму в повоєнні часи в Україні, варто звернутись до закордонного досвіду. До прикладу, темний туризм у Польщі є доволі розвиненим, зокрема через її насичену та трагічну історію. Основними DESTИНАЦІЯМИ є колишні концентраційні табори (Аушвіц-Біркенау, Майданек), кладовища представників різних релігій (єврейські, католицькі) та безліч замків, оповитих містичними легендами (Хенціни, Хойнік, Джевіце). Також варто відзначити Німеччину, зі схожих причин (концентраційні табори Дахау, Бухенвальд, Заксенхаузен, цвинтар Мелатен, замок Франкенштейнів) [4]. Іншими відомими світовими DESTИНАЦІЯМИ, привабливими для темного туризму, є Музей геноциду Туольсленг у Камбоджі, Музей 11 вересня в Нью-Йорку, цвинтар Монпарнас та Паризькі катакомби у Франції, Помпеї в Італії, Ліс самогубиць в Японії, і навіть місця вбивств Джека Різника, крізь які прокладають екскурсійні маршрути [5]. Усі ці місця, хоча і мають вкрай трагічне минуле, слугують джерелом прибутків для держав та муніципалітетів, популярності серед людей, і отже стають вічним нагадуванням про жахливі події та їх винуватців. Звідси, темний туризм є методом перетворення апріорі негативних подій у такі позитивні результати, як збагачення загальнодержавних і локальних бюджетів та просвітництво.

Україна також має потенціал для розвитку темного туризму. Зокрема, Чорнобиль як туристична DESTИНАЦІЯ вже набув впізнаваності серед іноземних туристів. Цьому посприяло висвітлення катастрофи у масовій культурі у серіалі від HBO з однойменною назвою, який був успішним у світовому кінопрокаті. Прокладено 21 екскурсійний маршрут для відвідування Зони відчуження [1]. Представниками танатотуризму є Бабин Яр та Биківнянський ліс у Києві – місця масових розстрілів, здійснених німецькою та радянською окупаційними владами. До містичного туризму відносять Лису гору та печери Києво-Печерської Лаври, Скелі Довбуша на Галичині, а також фортеці та замки: Підгорецький, Олеський та Золочівський замки (Львівська область), Хотинську фортецю (Чернівецька область), Кам'янець-Подільську фортецю (Хмельницька область), Антонієві печери Троїцько-Іллінського монастиря (Чернігівська

область). Некропольний туризм в Україні представлений Личаківським кладовищем у Львові та Байковим у Києві [1]. Отож, Україна має достатній потенціал для розвитку усіх видів темного туризму, що представлений наявністю DESTINATION та їх відомістю не тільки в межах України, а й за кордоном. Повномасштабне вторгнення росії на територію України спричиняє появу багатьох нових місць, міст-героїв, звільнених від окупації територій та артефактів, наприклад уламків зброї або певних символів. Саме тут постає питання доцільності використання вище наведених ресурсів саме для туризму.

Для цього варто дослідити переваги і недоліки темного туризму як такого. Тож, темний туризм:

1. Слугує джерелом прибутку для держави, громад, місцевого бізнесу та населення, що надає змогу розвивати території та створювати нові робочі місця;
2. Сприяє розповсюдженню інформації про ті чи інші події, привертає увагу до горя населення та може допомогти відновленню регіону;
3. Заповнює нішу в галузі, яка цікава для вкрай вмотивованих, ерудованих, відповідальних та досвідчених туристів.

Однак, існують і негативні аспекти:

1. При невідповідному управлінні може нашкодити, сприйматися місцевим населенням як комерціалізація горя, неповага, експлуатація та наруга;
2. Може бути шкідливим або навіть смертельним для самих подорожуючих;
3. Може призвести до перевантаження вже популярних місць.

При розгляді такої теми, як темний туризм, обов'язково слід зупинитися на питанні етичності. Вкрай важливо враховувати думку місцевого населення при здійсненні діяльності у сфері темного туризму. До прикладу, під час повномасштабного вторгнення громадська спілка “Visit Ukraine” заявила про впровадження турів до деокупованих міст Київщини, щоб дати можливість туристам з усього світу побачити на власні очі масштаби руйнувань [4]. Незважаючи на те, що компанія зобов'язалась дотримуватися етичних норм,

максимально не втручатися в особистий простір мешканців та віддати весь прибуток на допомогу українським біженцям, громадськість вкрай негативно сприйняла таку ініціативу. Державне агентство з розвитку туризму наполягло на ліквідації таких турів [2]. Це підтверджує той факт, що темний туризм може сприйматися як збагачення на чужому горі або ж потурання жорстоким запитам певних людей. Таким чином підкреслюється відмінність мілітарі-туризму від темного, про що було згадано вище і що є ключовою різницею: темний туризм виникає через певний час після закінчення подій, що дає змогу мінімізувати негативний вплив на місцеве населення, що оговтується від нещастя. Тому постає питання, яким чином варто розвивати темний туризм.

Задля ефективного управління темним туризмом необхідне державне, зокрема: розробка чітких уніфікованих правил поведінки туристів під час таких екскурсій та діяльності туроператорів; розбудова меморіальних комплексів, що забезпечить правильне зберігання та донесення інформації; просвітлення населення щодо важливості розвитку темного туризму; залучення експертів та науковців з галузей психології, історії, культурології, урбаністики; коректна імплементація туристської інфраструктури; фінансова підтримка.

Отже, темний туризм є вкрай актуальним видом туризму, який надає змогу об'єднати освітню його функцію з економічною, допомагаючи територіям відновитися після руйнівних подій, однак важливо його усвідомлювати суто як інструмент увічнення, збереження пам'яті та вшанування жертв.

Список використаних джерел:

1. Маховка В. М. Об'єкти темного туризму в Україні. *Тези 75-ї наукової конференції професорів, викладачів, наукових працівників, аспірантів та студентів Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*. С. 34–35. URL: <https://surl.li/lclbhg> (дата звернення: 08.10.2025).
2. ДАРТ закликає компанії утриматись від «темного туризму». *ДАРТ*. URL: <https://surl.li/xytzzw> (дата звернення: 08.10.2025).
3. Хохлов М. Темний туризм в Україні: культурні аспекти, етичні виклики та

можливості в умовах війни. *Економіка та суспільство*. 2024. № 64. С. 4, 11.
URL: <https://surl.it/epaigf> (дата звернення: 08.10.2025).

4. Черкасець О. Dark-туризм: українці обурені треш-турами в Бучу та Гостомель. *Останні та актуальні новини України та світу, новини дня онлайн - Головна сторінка - Україна Молода*.
URL: <https://umoloda.kyiv.ua/number/0/188/168839> (дата звернення: 08.10.2025).

5. Sardak S. E., Taran S. V. Potential of dark tourism in European countries. *Economy and society*. 2018. № 19. С. 27–33.
URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-19-5> (дата звернення: 08.10.2025).